

Pavol Jakubec,¹ *Navigating Relationships in Exile: Norway, Czechoslovakia, Poland and Small Power Diplomacy in Second World War London* (Göteborg 2024), 189 s.

Frågor kring suveränitet och internationellt erkännande har under 2000-talet återfått mycket av sin tidigare betydelse. Pavol Jakubec skriver i förorden till sin avhandling hur han själv har fått känna av ett ökat intresse från allmänheten, inte minst efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina 2022. Bakom detta förändrade intresse finns dels rörelser för nationellt självbestämmande, dels stora geopolitiska konflikter som återigen gjort suveränitet till en central fråga. Jakubecs syfte är att utforska relationer mellan småstater som under andra världskriget satte upp exilregeringar i London. Studieobjekten är Norge, Tjeckoslovakien och Polen med en särskild betoning på det förstnämnda. Målet är att synliggöra förhållanden från ett småstatsperspektiv då stormakternas perspektiv ofta har premierats i studier av exilregeringar. Intressant nog är detta en sammanläggningsavhandling – en avhandlingsform där enskilda artiklar kombineras med en inledande kapp som sammanfattar forskningsläget, relaterar artiklarna till varandra och drar övergripande slutsatser. Denna avhandlingsform har blivit allt vanligare i Sverige, dock har man inom historievetenskapen varit försiktig med att anamma den. I stället har den traditionella avhandlingsformen, monografin, dominerat.² Jakubecs avhandling består av tre artiklar som tar sig an vilka möjligheter och begränsningar som exilen erbjöd regeringarna. Därtill kommer en kapp som sammanflätar de enskilda studierna för att dra generaliserbara slutsatser.

Författaren positionerar sin avhandling i förhållande till historien om andra världskriget som han helt korrekt konstaterar är den mest utforskade perioden inom de historiskt intresserade forskningsdisciplinerna. Redan där önskar jag ge författaren en eloge för att trots detta kunna tillföra något nytt och intressant genom att belysa ännu outforskade aspekter av denna gränssättande händelse. Vad gäller forskningsläget tar Jakubec ett brett grepp med särskilt fokus på de tre valda staterna och deras beslutsfattare. Övergripande består källmaterialet huvudsakligen av officiell dokumentation, självbiografiska källor och journalistiskt material som flätas samman på ett bra sätt, framför allt i kappan. Som ovan nämnt är sammanläggningsavhandlingen än så länge ett ovanligt format för historikern. Jämfört med monografin vill jag hävda att det finns fördelar som synliggörs i Jakubecs avhandling. Delvis ges möjlighet att på ett annat sätt göra fler enskilda studier för en historiker med ett brett intresse eller ett spretigt källmaterial. Man ges därmed även möjlighet att disponera sitt arbete på ett annat sätt och tidigare få kännedom om vad

¹ Göteborgs universitet, Filosofie doktor.

² Ämnet sammanläggningsavhandlingars för- och nackdelar har diskuterats på andra ställen, för exempel, se: Wojtek Jezierski & Sari Nauman, ”Att skriva sammanläggningsavhandling i historia: Utmaningar och möjligheter för doktorander och för forskarutbildningen”, *Historisk tidskrift* 144:2 (2024), s. 167–198.

forskarens vardag innebär. Kappan, som gärna pekas ut som en särskilt unik genre, menar jag bidrar med god färdighetsträning för skrivande av synteser och monografier för framtiden, särskilt tack vare sina egenheter.

Det övergripande analytiska ramverket utgår från den engelska skolan av internationell relationsteori. Denna utgår från att en internationell *society of states* utvecklas över tid, vilket innebär att normer och kultur utformas över tid. Jakubec beskriver London under andra världskriget som ett laboratorium för *international society* då platsen samlade en mängd exilregeringar för ockuperade stater. Det blev en arena för dessa politiska representanter att intensivt interagera med varandra under en längre tid. Enligt Jakubec bidrar sådana förhållanden till en simulering av det internationella samfundets formationsprocess i mikroformat. Jag saknar dock en positionering gentemot forskningen kring *de facto*-stater (funktionella stater utan internationellt erkännande) som berör samma övergripande frågor om suveränitet och legitimitet som Jakubec gör. Pål Kolstø med flera har genomfört omfattande forskning på *de facto*-stater i sviterna av Sovjetunionens kollaps.³ Denna forskning skulle kunna utgöra ett gott komplement till Jakubecs forskning som i sin tur kunna bidra med att historisera begreppet *de facto*-stater som huvudsakligen har använts i samtidsforskning.

Som ovan konstaterat är det kappan som binder ihop en sammanläggningsavhandling. Kappor är en intressant genre. Som forskare är det sällan man behöver skriva en liknande sorts text, där självständiga studier ska flätas samman så att de kan presenteras som en doktorsavhandling. Författaren lyckas väl med att ge en omfattande och relevant bakgrund till forskningsområdet både avseende historiografi och historiska skeenden. Det teoretiska ramverket redogörs för effektivt men något kort och för den oinvigde skulle det kunna framstå som för knapphändigt beskrivet. Ämnet är relevant både för samtiden liksom för forskningsområdet som sådant. Det är sällan Norden och Centraleuropa behandlas i en gemensam forskningsansats, vilket gör avhandlingen särskilt intressant. Ett återkommande tema i avhandlingen är att länderna och deras exilregeringar inordnades hierarkiskt sinsemellan, vilket speglade deras position i den internationella ordningen i stort. Detta var en del av den tävling om legitimitet som pågick mellan exilregeringarna. Hur detta tog sitt uttryck syns särskilt i den andra delartikeln, som behandlar det vardagliga regeringsarbetet i exil.⁴ Samtidigt som man tävlade beskriver Jakubec hur exilen blev en diplomatiskt lärorik upplevelse, den geografiska närheten gjorde att det diplomatiska utbytet blev mycket intensivt. Den egna legitimiteten sattes dock alltid i första rummet. Detta illustrerar den beroendeställning

³ För exempel, se: Pål Kolstø, "The Sustainability and Future for Unrecognized Quasi-States", *Journal of Peace Research* 43:6 (2006), s. 723–740; Pål Kolstø, "Biting the hand that feeds them? Abkhazia-Russia client-patron relations", *Post-Soviet Affairs* 36:2 (2020), s. 140–158.

⁴ Pavol Jakubec, "Together and Alone in Allied London: Czechoslovak, Norwegian and Polish Governments-in-Exile, 1940–45", *International History Review* 42:3 (2020), s. 465–484.

gentemot legitimitet som teorin förutsätter – att stater endast existerar i relation till andra. Avhandlingens första artikel synliggör hur detta kunde få sitt uttryck i praktisk politik. Författaren följer den norska processen för att erkänna Jozef Tisos Slovakien – en tysk marionettregim som tillkom 1939 till följd av Tysklands ockupation av Tjeckoslovakien 1938.⁵ Det är framför allt denna del av studien som jag menar hade kunnat stärkas genom anknytning till den huvudsakligen nutidsorienterade forskningen om *de facto*-stater i det internationella systemet.

Något jag hade önskat en mer omfattande reflektion kring är det faktum att författaren i första hand utforskar Norge i relation *till* de centraleuropeiska staterna. Detta är något som delvis framgår av den större detaljrikedomen gällande urvalet av stora delar av källmaterialet. Tendensen syns bland annat även i fokuset för delar av kappans kapitel såsom 5.4 som tydligt orienterar sig kring i första hand Norge vis-à-vis Centraleuropa samt att den tredje delartikeln är helt dedikerad till Norge och norsk internationalism.⁶ Detta reproducerar på många sätt den hierarkiska ordning som Jakubec redogör för i historien. Författarens egen geografiska position och forskarmiljö kan mycket väl ha bidragit till att det har utvecklats sig på detta vis, vilket i sig inte nödvändigtvis är problematiskt. Däremot vore det intressant om författaren tydligare hade reflekterat över prioriteringen i sitt eget arbete, om inte annat för att tydliggöra sin egen position för läsaren. Trots denna smärre kritik är avhandlingen alltigenom välskriven och läsvärd för den som är intresserad av historien kring andra världskriget, diplomati eller de enskilda berörda staternas utveckling under 1900-talet. Exilforskning och teoribildningar kring småstatsdiplomati samt internationella samfund sammanflätas på ett förtjänstfullt sätt som ger en tämligen unik bild av tiden kring andra världskriget. Avhandlingen fyller därtill en angelägen historiografisk lucka, delvis genom fokuset på mindre stater under andra världskriget men framför allt därför att den i sin ansats sammanför stater som annars sällan är förknippade med varandra. Dock bör det betonas att arbetet hade kunnat lyftas ytterligare genom att fördelningen av det empiriska fokuset hade varit jämnare eller åtminstone diskuterats ytterligare. Därtill hade en ytterligare breddad teoretisk förankring kunnat göra avhandlingen till ett ännu mer inflytelserikt forskningsbidrag.

WILLY MALMQUIST
LUNDS UNIVERSITET

⁵ Pavol Jakubec, "Reading the Signs of the Times: Norway, Slovakia, and the Recognition Puzzle, 1939–40", *Diplomacy & Statecraft* 33:3 (2022), s. 474–492.

⁶ Pavol Jakubec, "Norwegian Internationalism and World War II Exile Diplomacy in Print", *Diplomatica*, 5:2 (2023), s. 282–300.